

Рецензії

В. Й. Борисенко. Боротьба демократичних сил за народну освіту в Україні 60–90-х років XIX ст. – 2-е вид., доопрацьоване. – К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 161 с.

Нещодавно вийшла друком оновлена книга професора В. Й. Борисенка «Боротьба демократичних сил за народну освіту в Україні 60–90-х років XIX ст.».

Освітня сфера українського суспільства була і є вагомим чинником національно-політичних взаємин упродовж XIX – початку XXI ст., що свідчить про їхню тісну взаємозалежність. Однак співвідношення національно-політичної і освітньої сфер ніколи не було простим, особливо в імперський період, зумовлюючи ряд суперечностей, а іноді й конфліктних ситуацій.

Здійснення освітньої політики не може не спиратися на врахування європейських цінностей, національних традицій і демократичних пріоритетів. Це зумовлює необхідність аналізу досвіду, здобутків і проблем минулих поколінь. Освітній процес і сьогодні відіграє провідну роль у духовному й матеріальному бутті нації. Саме тому для України державна освітня політика – це та сфера, яка має забезпечувати основи життєдіяльності і стратегічного розвитку потенціалу нації.

Освітні проблеми розглядаються у тісному взаємозв'язку з соціально-економічними і політичними процесами. Це дозволяє зрозуміти проблеми модернізаційних процесів України і Російської імперії другої половини XIX ст. крізь призму освітньої сфери. Обґрунтовані регіональні особливості розвитку Лівобережної і Слобідської України в межах Чернігівської, Полтавської і Харківської губерній XIX ст.

Виходячи з цього, актуальність рецензованої монографії сумнівів не викликає, а її автор – доктор історичних наук, завідувач кафедри історії України Інституту історичної освіти НПУ ім. М. П. Драгоманова – здійснив ґрунтовний аналіз питання боротьби демократичних сил проти урядової політики в галузі освіти.

У другому розділі, що присвячений стану шкільної початкової освіти досліджуваного періоду, знайшли відображення проблеми змістовного програмного наповнення навчального процесу, матеріального забезпечення освітніх закладів, а також становище учителів. Досить цікавими є дані про залежність рівня грамотності у селянських родинах від матеріальних статків.

Автор запропонував інтерпретувати боротьбу представників селян, робітників та інтелігенції за народну освіту як діяльність демократичних сил. Навіть зважаючи на друге перевидання (перше – вийшло друком у 1980 р.), цей термін звучить по-сучасному і актуально. В лавах інтелігенції були представлені різні спрямування і світоглядні форми. Все це є в дослідженні. Ставлення різних верств суспільства до питання народної освіти висвітлюється у різноманітній політичній палітрі: виокремлено позиції вчителів-народників, радикал-демократів і ліберальних демократів. Прогресивно налаштовані представники ліберальних кіл (громадівців, земців) відіграли значну роль у боротьбі за народну освіту в Україні. Саме аспект діяльності земств, який знайшов відображення на сторінках монографії, сьогодні продовжує цікавити науковців. Позитивним є той факт, що в роботі знайшло відображення питання зв'язків і співпраці діячів українського суспільно-політичного руху із представниками українських сил Східної Галичини. Просвітництво у поєднанні із пропагандистською роботою – це одна з характерних рис соціал-демократичних сил і народників. Цікавим і важливим є висновок, що таке поєднання політичної пропаганди і освітньої діяльності сприяло підвищенню соціально-національної свідомості селян.

Значну наукову цінність має дослідження проблеми позашкільної освіти, яка розкривається в четвертому розділі. В ньому показано усі форми позашкільної освіти, зокрема, діяльність недільних шкіл, вечірніх та повторних класів, створення народних читань, організація бібліотек і читалень.

Характерною рисою даного дослідження є наповненість тексту численними статистичними даними, фактичним матеріалом, частину яких подано в таблицях, що значно покращує сприйняття проблеми в цілому.

Вважаємо, що вихід у світ рецензованої праці стане помітною подією у науковому житті України, а сама книга буде корисною для науковців, викладачів і студентів університетів, учителів і всіх, хто цікавиться питаннями освітнього розвитку України в минулому, а також прагне краще зрозуміти сьогодення.

Микола Обушний, Ірина Телегуз

**Києву. Справжньому і вічному
(Київ: конспект 1970-х / Станіслав Цалик. –
К.: Сидоренко В. Б., 2012. – 384 с.; іл.)**

Культура як найпоказовіший репрезентант української національної спільноти у світовому мистецькому та інтелектуальному просторі упродовж свого тисячолітнього існування виробила специфічну систему символів. Особливе

місце у цій системі належить місту як результату історичного розвитку людства та носію і ретранслятору ідей, образів, потенціальних можливостей, норм і проявів суспільного буття. Культивує індивідуальну і соціальну свободу,